

VLAHO MARINOV DRŽIĆ

FRANO KESTERČANEK

I.

U XVI. stoljeću mogla je Dalmacija izrabljivana od Mlečana, kupovati umjetnine ponajviše u Mlecima, no kako je bila osiromašena, mogla je nabavljati stvari ponajviše osrednje kvalitete. Istodobno i u slobodnom Dubrovniku privredno je blagostanje opadalo. Slikarska škola je nazadovala po broju majstora i po kvaliteti, domaći majstori nijesu više prelazili prosječnu umjetnost, a nekad cvatući Dubrovnik sada je češće nastojao svoju stvarnost zaodjeti stanovitom tajanstvenošću.¹⁾

U takvom dakle Dubrovniku živio je Vlaho Držić, pa su se zato njegova djela gledala onako, kako ih je stvorila mašta i osjećaji, a ne kakva su doista bila. Vlaho Držić veličao se u humanističkoj lijepoj književnosti, u naučnim djelima i u genealogiji Držića kao slavani umjetnik stoga, što je djelovao u vrijeme dubrovačkog humanizma i renesanse, pa ga je Dubrovnik podigao do neobičnog kulta. Prikaz renesansnog Dubrovnika bio bi stoga nepotpun bez Vlaha Držića.

Držić ulazi u historiju dubrovačke kulture ne samo zato, jer je kao istaknuti predstavnik nove klase ljudi, dubrovačke buržoazije, predstavljao svojim profinjenim ukusom pravi tip renesansnog građanina, već i zato, jer je kao čovjek rijetkih sposobnosti doista živio neobičnim životom. Jednim, kojeg je provodio prema obiteljskoj tradiciji kao trgovac, poslije kao pisar u tvornici vune, pod imenom Vlaho Držić (Biagio Darsich, Darsa, Darxa, Darsgia, Derzza, Derxa), a drugim, u kojem se ukazuje kao erudit i virtuoz u raznim umijećima. Tada se naziva Blasius Drusianus (Blasius Drusianus de Dersa, Biagio Drusciano).

¹⁾ Karaman Ljubo: Umjetnost u Dalmaciji XV. i XVI. v., Zagreb 1933., str. 141, 168, 169.

Medini Milorad: Starine dubrovačke. Dubrovnik 1935., str. 24, 25.

II.

Dubrovačka vlasteoska porodica Držića izumrla je pod kraj XIV. stoljeća, a građani Držići, koji se mnogo spominju u XVI. st. bili su potomci Živka vanbračnog sina Marina Držića, koji je umro g. 1360.

Od građana poznati su Đore Držić sin Nikolin (umro 1501.), jedan od prvih naših trubadura, te Vlaho i njegov mlađi brat, komediograf i pjesnik Marin Držić, sinovi Đorinog brata Marina, oženjenog s Anuklom, rođenom Kotruljević.²⁾

Prema tome je legenda, da su ovi kasniji Držići bili deklasirana vlastela, jer da su za vrijeme kuge g. 1348. — proti volje senata — napustila Dubrovnik. Kada dakle genealogija obitelji Držića, pisana g. 1603. od jednog njezinog člana, naziva građane Držiće deklasiranim vlastelom, kaže to ona »pro domo sua«³⁾ a kada talijanski književnik Pietro Aretino u jednom svom pismu piše, da je Vlaho Držić prije g. 1545. bio bogati patricij dubrovački,⁴⁾ on to govori jezikom pjesničke proze i humanističke kićenosti.

Vlaho Marina Držića rodio se u Dubrovniku 20. 12. 1503.,⁵⁾ te je prema tome bio stariji brat čuvenog književnika Marina Držića (rođ. g. 1508.). U djetinjstvu je polazio, poput sinova ostalih dubrovačkih imućnijih građana i plemića, tadanju dubrovačku školu. Kada je poodrastao uputio se zbog daljne izobrazbe u Italiju, te ušao u trgovačku radnju, koju je vodio njegov otac s ostala tri sina. No dok su dvojica sinova Vinko i Ivan radili s ocem u trgovačkom poduzeću u Dubrovniku, ostala dvojica otvorili su podružnice u tuđini. Najstariji Nikola, negdje u turskoj carevini, a Vlaho u Mlecima.⁶⁾ Tako su Držići prometali raznu trgovačku robu od Mletaka do Dubrovnika i Carigrada.

Na mletačkim lagunama, gdje je Vlaho živio već od mladih dana, oženio se g. 1535. Talijankom Andelinom, kćerkom trgovca Jerolima de Girardis iz Levika u mletačkoj provinciji. S njome je primio u ime miraza 1.000 mletačkih dukata, dijelom u novcu, a dijelom u ženidbenoj opremi i trgovačkoj robi (solunskoj vuni).⁷⁾ Iz tog braka poteklo je četvero djece, kćerke Anica i Celia, te sinovi Marijo (Marin) i Jerolim, čiji su potomci bili posljednji Držići, prije izumrća cijele porodice za potresa g. 1667.⁸⁾

2) Jireček Konst.: Beiträge zur ragusanischen Literaturgeschichte. Archiv für slav. Philologie. Berlin XXI. B. str. 454, 457.

3) Origine et descendenza della famiglia di Darsa che al presente sono cittadini di Ragusa. Rukopis čuvan u knjižnici franjevačkog samostana u Dubrovniku pod br. 977 Kaznačićeva kataloga.

4) Lettere di M. Pietro Aretino. In Parigi 1609. Libri III. str. 155.

5) Rešetar Milan: Sitniji prilozi. Grada J. A. Knj. 8 str. 65.

6) Tadić Jorjo: Dubrovački portreti. S. K. Z. Beograd 1948., str. 93.

7) Diversa Cancelarie (Dubrov. Drž. arhiv) knj. 164, str. 62'.

8) Petrovski N.: O genealogiji Držića. Rad J. A. Knj. 148., str. 227—230. Tadić, ibidem, str. 98.

U Mlecima je Vlaho kao trgovac isprva živio u blagostanju,⁹⁾ no g. 1538. zapalo je »trgovačko poduzeće Marina Držića i sinova« u teške novčane neprilike. Došlo je doduše do prinudnog poravnanja s vjerovnicima, no otac Marin je morao, da preuzme pred dubrovačkim sudom i sve Vlahove dugove i mjenice. Na to su braća Vinko, Ivan i Nikola, s očevom dozvolom raskinula poslovne veze s bratom Vlahom i od tada je on trgovao u Mlecima na svoj račun.¹⁰⁾

No Vlahova sposobnost nije se mogla složiti s praktičnim trgovačkim poslovima, pa kada ga je jedne zgone Pietro Aretino nazvao »trgovcem-plemićem«,¹¹⁾ to je htio reći, da je Vlahov duh tražio jača izživljavanja od trgovine. Kad su mu stoga poslovi išli iz dana u dan iz zla u gore, odluči on zimi g. 1541., da napusti Mletke i da se s obitelji preseli u Dubrovnik.¹²⁾ Vlaho nije doduše ovu odluku izjavljenu pred mletačkim notarom odmah u potpunosti i proveo. Prije toga pokušao je još jednom na licu mjesta u Dubrovniku, da s braćom rascisti račune, no uzalud.¹³⁾ Tako je konačno doživio — u vezi nekog brodoloma — ne samo potpuni neuspjeh u trgovačkim poslovima,¹⁴⁾ već i takav slom, te su g. 1542. utvrdili dubrovački skrbnici njegove imovine, da ne može isplatiti ni dužnih 58 dukata za neku kupljenu kožu.¹⁵⁾

Vlaho je bio ponovno u Dubrovniku i g. 1544., kada su njegova braća po drugi put postali insolventni i kad ih je Vijeće umoljenih pozvalo, da se prijave pred vlastima, da im se pregledaju i savne sve poslovne knjige i papiri. Među vjerovnicima bio je ovaj put i Vlaho sa 20 dukata.¹⁶⁾ Videći sada Vlaho, da su konačno propala sva trgovačka nastojanja njegova i njegove braće, odluči, da će se okaniti trgovanja, i da će potražiti u Dubrovniku kakvu državnu službu, pa da tako mjesečnom plaćom prehranjuje sebe i svoju mnogobrojnu obitelj. U toj situaciji utvrđuje ponovno pred notarom, da mu braća Ivan i Vinko još uvijek duguju 20 zlatnih dukata.¹⁷⁾ Kad mu je pak u studenom g. 1544. uspjelo, to je skoro jednoglasno izabran za pisara u fabrici vune skromnom početnom plaćom (znatno ma-

9) Lettere... ibidem.

10) Jireček, ibidem str. 482. — Tadić, ibidem str. 94, 97. Prema Držićevoj »Disposti di sodisfare a nostri creditor« od 13/6. 1538. vjerovnici su imali biti isplaćeni u roku od godine dana »con sua perdita de cinquanta per cento« (Div. not. 1537, 111).

11) Lettere... ibidem.

12) D. C. 164, 61'.

13) D. C. 1540—1541, 254.

14) Dudan, Alessandro: La Dalmazia nell'arte italiana. Milano 1922. II. sv., str. 375—376.

Lettere... ibidem — Karaman Lj., Stari dubrovački slikari. Hrv. Revija G. XVI., str. 136.

15) D. N. 106, 240'. Kako je Vlaho već u to doba slabo materijalno stajao potvrđuje ovaj arhivski spis od 24/3. 1542. iz kojeg proizlazi, da je dužnih 58 dukata isplaćivao punih 10 godina.

16) Jireček, ibidem 482.

17) D. N. 108, 97'.

njom od 50 dukata godišnje),¹⁸ otplovi u veljači g. 1545., u Mletke, da odande dovede u Dubrovnik svoju ženu i četvero nejake djece. Za vrijeme tog četveromjesečnog odsuća zamjenjivao ga je u pisanju brat Marin.¹⁹)

Kad je slijedeće godine skršen starošću i životnim nedaćama umro Vlahin otac Marin, Vlaho — i onako u slabim ekonomskim prilikama — osnuje zajedničko kućanstvo sa svojom majkom Anuklom.²⁰) G. 1552. umre i majka ostavivši mu oporučno tri četvrtine svoga miraza i omanji posjed na Koločepu. Nešto malo ostavila je i sinu Marinu, dok ostaloj mnogobrojnoj djeci nije ostavila ništa. Učinila je to vjerojatno zato, jer su baš Vlaho i Marin trebali najviše njene materijalne pomoći.²¹) Tako su braća Vlaho i Marin nasljedili zajednički najprije po ocu, a zatim po majci fiducijarno razne nekretnine, odnosno njihova uživanja. No ta zajednica teško je pogađala Vlaha. Već prije toga g. 1545. založio mu je brat Marin na pet godina za 75 dukata prihode svojih crkvenih beneficija u gradu i na otoku Koločepu,²²) zatim je morao Vlaho g. 1552., da sačuva zajednicu, da pozajmi svom bratu Marinu 250 dukata, dok mu je ovaj zato založio sva svoja dobra.²³) G. 1556. nastali su među braćom nesporazumci radi nasljeđenog majčinog miraza,²⁴) pa kad je g. 1561. Vlaho ponovno osjetio svu težinu zajednice sa lakoumnim bratom izjavi pred notarom, da želi raskinuti zajednicu.²⁵) Ipak i poslije toga bio je Vlaho ponovno prisiljen da dade Marinu na račun majčine baštine nešto novaca, jer je samo tako mogao spriječiti, da Marinovo plodouživanje nasljeđenih nekretnina nije prešlo u tuđe ruke.²⁶)

God. 1557. nalazimo u dubrovačkoj kancelariji registriranu neku ispravu, koju je karakterističnim, lijepim, ispisanim i slikovitim rukopisom kao kancelarijski pisar pisao i potpisao »Biagio Mar. de Darsa«. Iza nje slijede istim rukopisom napisane na više stranica još i razne druge isprave.²⁷) Kako je Vlaho bio zaposlen još g. 1559.

18) Consilium Rogatorum 1544—46., str. 64. Vidi: Popović Pavle: Arhivske vesti o Marinu Držiću. Rešetarov Zbornik, Dubrovnik 1933., str. 261—262. — Tadić, ibidem 107.

19) Popović, ibidem.

20) Tadić, ibidem 108, 110.

21) Jireček, ibidem str. 493. Majka Anukla zabrinuta za budućnost svojih sinova Vlaha i Marina, ostavila je oporučno cijeli svoj imetak sinu Vlahu, koji ju je dohranio i pokopao, dok je sinu Marinu ostavila samo nešto plodouživanja time, da i to poslije njegove smrti pripadne Vlahu. No i Vlaho je ograničila u raspoložbi nasljeđenim dobrom time, da za života ne može ništa otuđiti, a poslije smrti, da sve pripada njegovim sinovima. Ostaloj svojoj djeci ostavila je samo majčin blagoslov (Testamenta Notariae 1549., str. 131—132).

22) D. C. 131, 60.

23) D. C. 137, 3'. — Tadić, ibidem 108.

24) D. C. 142, 40.

25) D. C. 148, 11.

26) D. C. 148, 10 a tergo libri. Vidi i bilješke uz rub testamenta Anukle Držić od 5/11., i 14/11. 1561. (T. N. 1549, str. 131—132).

27) D. C. 143, 158 ect.

kao pisar u fabrici vune,²⁸⁾ ne znamo, kako se već g. 1557. našao zaposlen u dubrovačkoj državnoj kancelariji?

U to vrijeme — u jeku ekonomske krize — počeo se raspadati i dom Vlaho Držića. Kako on nije mogao svojoj djeci pružiti oslon u svojoj ekonomski nesređenoj kući, to je prodao posjed na Pelješcu, da može kćerke smjestiti u samostan.²⁹⁾ Sina Maria, koji je već sa 17 godina samostalno trgovao,³⁰⁾ proglasio je g. 1554. punoljetnim,³¹⁾ a to je učinio poslije i s mlađim sinom Jerolimom.³²⁾ Mario je kasnije bio trgovac u Mlecima,³³⁾ a Jerolim u Dubrovniku.

U siječnju g. 1570. našli smo u jednoj notarskoj ispravi spomenutu Anđelinu Držić kao udovicu.³⁴⁾ Vlaho je prema tome umro možda g. 1569. Kako je preminuo bez oporuke i bez imetka s kojim bi mogao slobodno raspolagati, jer mu je nasljeđeni imetak bio samo doživotno predan na plodouživanje, to je od tada njegovu udovicu Anđelinu kroz dugi niz godina uzdržavao njen mlađi sin Jerolim.³⁵⁾

III.

Svjetliji je lik Vlaho Držića kao čovjeka humanistički naobražena i vješta u raznim umijećima.

U svojim mladim danima Vlaho je živio jedno vrijeme u Firenci. Tu se bavio slikarstvom i drugovao s dubrovačkim pjesnikom Mišom Monaldović. U poslanici, koju je u to vrijeme uputio iz Dubrovnika književnik Savko Bobaljević-Glušac svom drugu Monaldoviću, pita ga, što radi u Firenci slikar Drusian, koji obećava, da će postat Apeles njihova doba.³⁶⁾

Vlaho se i u Mletcima, gdje se nalazio već g. 1535., a vjerojatno i ranije, bavio uz trgovački posao i slikarstvom.³⁷⁾ Tu je dospio u krug najvećeg mletačkog slikara-koloriste Tiziana Vecelli, družio se umjetničkim kritičarom i čovjekom vrlo živa smisla za umjetnost

28) Tadić, ibidem str. 107.

29) Tadić, ibidem 108.

30) D. C. 138, 102'.

31) D. C. 140, 47.

32) D. C. 149, 240.

33) D. C. 151, 23 a tergo libri.

34) T. N. 45, 189—190. — Kukuljević I., Ljubić Š., Dudan A., Kovač Karlo, Appendini F. M. kažu, da je Vlaho Držić umro između g. 1580.—1590. i da mu je najstariji sin bio pozniji slikar i kipar Nikola Držić. Sada znademo pouzdano, da je Vlaho umro prije g. 1570., a Nikola da mu je bio samo rođak.

35) D. N. 122, 163, 163' — D. N. 123, 119, 190 — D. C. 166, 140, 140'. Consilium Majus 1587.—1591., str. 17. Zadnji put smo našli ubilježenu Vlahovu udovicu Anđelinu 16/12. 1591., kada je primila od državnih rizničara na račun nekog legata 15 perpera (T. N. 45, 187'—190).

36) Körbler Đuro: Talijansko pjesništvo u Dalmaciji 16. vijeka, napose u Kotoru i u Dubrovniku. Rad J. A. knj. 212, str. 79, 102.

37) Kukuljević I: Slovník umjetnika jugoslavenskih. Zagreb 1860. str. 58.

Petrom Aretino, prijateljevao slikarom Ivanom da Ponte, sinom čuvenog mletačkog slikara Jakoba,³⁸⁾ što je očito bila posljedica njegovog blistavog duha i umjetničkih nagnuća.

No Vlaho nije u tuđini udario samo novim, do tada neutrtim putem u obitelji Držića, putem umjetničkim, već je stekao i široku humanističku naobrazbu poput svog strica Đore i mlađeg brata Marina. I baš zbog toga on ulazi u Mletke u društvo tamošnjih istaknutih kulturnih radnika, učenog Dubrovčanina Ivana Nalješkovića, firentinskog književnika Antonija Brucioli, i već spomenutog književnika »biča knezova« Petra Aretina, te postaje pod latiniziranim imenom Blasius Drusianus poznat po Italiji.

Brucioli, koji je kao firentinski politički izbjeglica živio u Mlecima, spominje u svojim spisima uz dubrovačkog učenjaka Ivana Nalješkovića i Vlaha Držića. Ova dvojica Dubrovčana, sastajala su se sa svojim mletačkim prijateljima, koji su se skupljali oko Tiziana i Aretina na intelektualne diskusije — prema običaju onoga vremena — u »Orto di San Giorgio«, i tamo raspravljali o naravi anđela, o fenomenima kao snijegu, tuči i kometima, o prijateljstvu i umjetnosti. Uzrujavali su se radi nekakvih redovnika, koji su im dolaskom omeli razgovore i t. d. Brucioli je uveo u svoja dva štampana platonska dijaloga kao govornika Vlaha Držića, od kojih jedan nosi značajno naslov »O umjetnosti.«³⁹⁾

U proljeću g. 1545. Držić se konačno preselio iz Mletaka u Dubrovnik. Njegov stari prijatelj P. Aretino tješi ga sada zbog trgovačkih neuspjeha, koji su ga stigli. Svi dobri ljudi — piše on u svom kićenim stilom napisanom pismu Držiću, počeli su hvaliti slučaj (t. j. brodolom koji se možda imao razumjeti u prenesenom smislu, u stvari bankrot?!), koji je tu nesreću skrivio . . . , jer više vrijedi jedno pero slave, koje su Vam donjeli Vaši divni radovi, nego sav novac, koji biste mogli steći trgovinom. I tako možete zahvaliti Bogu, što Vas je otrgnuo od pogubna zanata (t. j. trgovine) i uputio na slavni posao (t. j. umjetnost). Držić se naime u proljeću g. 1545. sjetio P. Aretina te mu poslao iz Dubrovnika jednu umjetnički izrađenu kožnu kutiju za češljeve. Aretinac mu je u lipnju iste godine zahvalio na daru gore spomenutim pismom, u kojem mu među ostalim piše još i ovo:

»Kutiju za češljeve, koju ste mi poslali, čuvat ću kao relikviju rađe, nego li da se s njom služim. Trebalo bi, da moj primjer slijede svi, koji se raduju ljepoti Vaših čudesnih stvari, jer Vi svojom umjetnošću pretvarate kožu u drago kamenje, koje svojim bojama izvrsno dočaravate. To je krasan posao, lijepa stvar i lijepo umijeće. Time što dajete živahnost, sjaj i vrijednost lazurnog kamena takvom materijalu (t. j. koži), pobuđujete škrtnost, da gotovo više cijenite

³⁸⁾ D. C. 164, 62, 62'.

³⁹⁾ Horvat J.: Kultura Hrvata kroz 1000 g. Zagreb 1939. knj. I., str. 349.

Vaše lonce za miješanje boja, nego li srebrno posuđe drugih... Da, čudesna su djela, koje rađa vaš plodni um!«.40)

I poznati dubrovački matematičar, astronom, komediograf i pjesnik Nikola Nalješković (umro 1587) nema dosta riječi, kako da pohvali svog prijatelja Držića. Aleksandar Piccolomini — piše Nalješković — ispitivajući valjanost nekih globusa, našao je da je najljepši i najsavršeniji od svih onaj, koji predstavlja zemaljsku kuglu, što se sada nalazi u bogatoj zbirci kardinala Carpi u Rimu. Ako se ne varam, — kaže dalje Nalješković — to je pisao Piccolomini s punim pravom, jer valja znati, da je taj globus načinjen rukom Vlaha Držića, čovjeka rijetka, dapače jedinstvena u slikarstvu, osobito u slikanju muških i ženskih portreta, u perspektivi i u vrlo finim rezbarijama izrađenim na damascenski način. Taj globus — kaže na posljetku Nalješković — izrađen je po mom nagovoru, jer ja sam Držića kao svog prijatelja stalno molio i nagovarao, da ga učini. I Držić ga je radio dvije godine, no dovršio ga je istom onda, kad sam mu obećao, da ću mu pomoći razlučiti sve okruge i razdijeliti ih na stepene (t. j. nacrtati paralele i meridijane), koje sam obećanje i održao s najvećom vjernošću i marljivošću.41)

Kad je Držić umro, ispjevao je njegov davni prijatelj i sugrađanin Miše Monaldović pjesmu »In morte del Drusiano« u kojoj kaže, da je Držić svojim bojama udijelio platnu život i pokazao svijetu svojim radovima, što može umjetnost.42)

Poslije Držićeve smrti zabilježila je g. 1603. »Genealogija Antunina«, da se Držić (nazivan Biagio Drusiano) mnogo bavio slikarstvom i kiparstvom, i da je stvorio mnoge lijepe stvari, koje su svima poznate.43)

Serafin Crijević, plodan dubrovački povjesničar iz prve polovine XVIII. stoljeća piše za Držića, da je bio čovjek vanredno vješte ruke i mnogostruki umjetnik.44)

Držić je navodno bio i sabirač starina i umjetnina.45)

Na početku XIX. st. mnogo je hvalio Držića dubrovački kulturni historičar Frano M. Appendini. On je opetovao već spomenute riječi Vlahova rođaka Nikole Nalješkovića, istodobno sa žaljenjem konstantirao, da se u njegovo vrijeme nije više moglo naći u Dubrovniku nijedno djelo, koje bi se moglo sa sigurnošću pripisati Držiću. A ipak — kaže on — naslućujem, da se nekada nije nalazilo u Dubrovniku samo jedno Držićevo djelo, jer tu su se nalazili (još početkom XIX. st.) portreti izrađeni takvom vještinom, kakvom u

40) Torbarina Josip: Aretinova pisma Dubrovčanima. Obzor g. 1941. br. 26., str. 7. Lettere... ibidem.

41) Nale Nicolò: Dialogo sopra la sfera del mondo. In Venetia 1579., str. 51. — Radnje »a la damascena« su zlatarski radovi.

42) Monaldi Michele: Rime. Ragusa 1783., str. 202. (Izdano zajedno s pjesmama Savka Bobaljevića).

43) Rešetar M.: Djela Marina Držića. Zagreb 1930. Predgovor.

44) Kukuljević, ibidem.

45) Laszovski Emil: Znameniti i zaslužni Hrvati. Zagreb 1925., str. 70.

XVI. st. nije vladao nijedan strani, ni domaći umjetnik(sic!) do Držića.⁴⁶⁾

O Vlahu Držiću kao vrsnom slikaru, kiparu, drvorescu pisali su u XIX. i XX. st. Ivan Kukuljević, Šime Ljubić, Josip Gelčić, Milan Rešetar, Emil Laszovski, Josip Torbarina, Josip Horvat, Aleksandar Dušan i dr. Svi su se oni pri tom pozivali ili oslanjali na izjave Držićevog prijatelja Petra Aretina, ili na Držićeve rođake kao pisca »Genealogije Držića«, a najčešće na Nikolu Nalješkovića.⁴⁷⁾

IV.

O umjetničkoj aktivnosti Držićevoj u Dubrovniku govori akt dubrovačke kancelarije iz g. 1548., kojim se dana 29. svibnja i. g. obvezao slikar magister Petar, kapelanu samostana sv. Andrije, Frani Baraninu, da će mu kroz pet mjeseci dopremiti iz Mletaka za crkvu sv. Andrije oltar s reljefnim kamenim kipom sv. Magdalene, te pet drvenih reljefnih kipova i dva kipa, koji će predstavljati anđela, te više stupova. Za posao primit će slikar Petar — kaže ugovor — toliko, koliko će procjeniti i presuditi Vlaho Držić.⁴⁸⁾

O slikarskoj djelatnosti Držićevoj svjedoči isprava dubrovačke kancelarije napisana 17. srpnja 1548., kojom se obvezao dubrovačkom vlastelinu Vlahu K. Gučetiću, da će mu za primljenih 30 zlatnih škuda naslikati oltarnu sliku, kako je to oporučno odredio vlastelin Ilija I. Bunić. Vlaho se istodobno obvezao, da će sliku dovršiti do sredine idućeg mjeseca, pa je doista 14. kolovoza izjavio u zapisnik, da je sliku dovršio.⁴⁹⁾

Vlaho se spominje i u vezi s nekim njegovim slikama ili umjetničkim rukotvorinama. Dana 20. lipnja 1558. dozvolilo mu je Malo vijeće, da može javno na dobrovoljnoj dražbi prodati neka svoja djela, nakon što ih procijene dvojica državnih službenika.⁵⁰⁾

Osim toga Držiću su pripisivane i oltarske slike »Bogorodica sa sv. Franom i sv. Vlahom«, te s vedutom grada Dubrovnika u crkvi dubrovačkih dominikanaca, i »Sveta obitelj« u crkvi Gospe od Šunja na otoku Lopudu. Obje slike kvalitetnih odlika, osobito ona u Dominikanaca, svjedoče o evropskoj visini slikara te slike, no i slika na Lopudu je djelo vrlo interesantno i vrijedno. Slike nose signature A B D.⁵¹⁾

46) Appedini F. M.: Notizie storico-critiche sulla antichità, storia e letteratura de' Ragusei. Dubrovnik 1803. II. sv. str. 207—209.

47) Vidi: Gelcich Giuseppe: Dello sviluppo civile di Ragusa. Dubrovnik 1884., str. 79. — Ljubić Šime: Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia. Viena 1856., str. 98.

48) D. C. 133, 89'.

49) D. C. 133, 127'.

50) Consilium Minus 45, 75.

51) Bujas Ramiro: Iz dubrovačke starine. Rešetarov Zbornik. Dubrovnik 1931., str. 87.
Horvat, ibidem str. 350 i slika pod br. 157.

Postavilo se i pitanje, ne pripada li možda Držiću oltar franjevačke sakristije u Dubrovniku, djelo osobitog ukusa, ukraše-no zlatnim rezbarijama, koji su radili prema Gelčiću dvojica dobrih umjetnika, jedan drvorezac, a drugi slikar.⁵²⁾

Međutim oltarnoj pali naslikanoj od Vlaha Držića osporena je vrijednost odmah nakon izradbe.⁵³⁾ Njegova djela, koja su se ne-kada u Dubrovniku na dražbi prodavala, i druga, koja su se u gradu nalazila, vjerojatno su propala ili raznesena za vrijeme velikog po-tresa, požara i pljačke g. 1667.⁵⁴⁾

Zameo se trag i Držićevoj zemaljskoj kugli, koja se nalazila u Rimu, isto tako umjetnički izrađenoj kutiji, koju je poslao u Mletke, a nema ni drugih djela, koja je vjerojatno radio u Firenci i Mle-cima. Prema tome se čini da opus Vlaha Držića više ne postoji.

Držiću pripisivana djela kod Dominikanaca u Dubrovniku i na Lopudu sa signaturom A B D vrlo su usiljeno i bez stvarne analo-gije razriješana sa »Auctore Blasio Darsa«. Slovo »A« čitano u signaturi sa »Auctore« nije poznato, ni uobičajeno u povijesti umjetnosti. Osim toga obje su slike izrazito baroknog kolorita, se-tečentenske radnje s jakim efektom chiaroscuro, koje su mogle nastati tek u ranom XVII. st. Na veduti u Dominikanaca naslikane dubro-vačke utvrde sv. Stjepana i Lazareta svjedoče, da je ova slika mogla nastati istom između g. 1648.—1658. Prije toga ove građevine nijesu postojale, pa tako Vlaho Držić, nije autor tog značajnog djela.⁵⁵⁾

Pripisivanje franjevačkog oltara Vlahu Držiću samo zbog toga, što je djelo osobitog ukusa, neprihvatljivo je, jer je bez stvarne analogije.

V.

Dok jedni biografi smatraju Vlaha Držića darovitim samo-ukom,⁵⁶⁾ drugi ne vjeruju, da bi Držić, koji je za života bio toliko cijenjen i hvaljen kao nijedan drugi dubrovački umjetnik, mogao to postati bez vrstna učitelja.⁵⁷⁾ Treći dopuštaju mogućnost, da je Držić za vrijeme svog boravka u Italiji, učio i radio kod kojeg tamo-šnjeg umjetnika, a talijanska kulturna sredina za vrijeme renesanse, da je mogla utjecati na njega i njegovo duhovno formiranje.⁵⁸⁾

Vuletić-Vukasović Vid: *Legenda o sv. Vlahu*. List dubrov. biskupi-je G. 1916. br. 2. str. XI.

52) Dudan, *ibidem*.

53) D. C. 133, 89'. *Marginalia* dd. 18/2. 1549.

54) Dudan, *ibidem* 375, 376, 449 — Appendini, *ibidem*, str. 209.

55) Karaman Lj.: *Stari dubrovački slikari*, Hrv. Revija G. 1943., str. 136.

Prijatelj K.: *Slikari XVII. i XVIII. stoljeća u Dubrovniku*. Staro-hrvatska prosvjeta III. ser. sv. I. J. A. Zagreb 1949., str. 253, 254.

56) Appendini, *ibidem*.

57) Kukuljević, *ibidem*, Horvat, *ibidem*.

58) Tadić Jorjo: *Građa o slikarskoj školi u Dubrovniku XIII.—XVI. v.* knj. I. Beograd S. A. N. str. IX.

Međutim je utvrđeno, da Držić nije bio upisan u dubrovačku bratovštinu slikara, čiji su se spisi sačuvali iz godina 1544.—1559., da nije nikada imao u Dubrovniku svoju slikarsku radionicu, te da umjetnički rad, koji se u ono doba smatrao zanatom, nije ni odgovarao Držićevom društvenom položaju kao članu ugledne građanske obitelji.⁵⁹⁾

Još je utvrđeno, da se Držić u nijednom od mnogobrojnih isprava, koje se čuvaju u dubrov. državnom arhivu, a koje se odnose na njegovu umjetničku aktivnost, državnu službu ili na njegove porodične poslove, ne naziva slikarom, kiparom ili sl., što se inače redovito označivalo kod tih majstora. Držić nije nikada imao ni uobičajenih djetiča (famulusa).

Držić je konačno dugo vremena u našoj literaturi pogrješno zamjenjivan svojim rođakom i imenjacom Vlahom Nikole Držića, zetom bogatog Dubrovčanina Stjepana Aligreti zvanog Sinčićević, te zabunom smatran ocem još neistraženog slikara i kipara Nikole Držića.⁶⁰⁾

Usljed svega toga stekao se u novije doba utisak da se Držić u Dubrovniku vrlo malo ili skoro nimalo nije bavio slikarstvom,⁶¹⁾ ujedno se porodila i sumnja, da je slikar Vlaho Držić figura više literarno iskonstruirana, koja na temelju sačuvanih književnih podataka u glavnom izlazi kao prigodni virtuoz u sitnim ručnim radnjama.⁶²⁾ Međutim proučenim povjesnim izvorima dubrov. državnog arhiva i analizom Držićevog života i rada, danas već možemo pouzdano kazati, da je Držić po zanimanju trgovac, poslije državni pisar, prigodno izrađivao slike, i razne fino, vješto i ukusno izrađene predmete primjenjene umjetnosti, no da se nije nikada izdignuo iz nad darovitog diletanta i amateura u umjetnosti. On je, vjerojatno, samo svojom ljubavlju za umjetnost i prijateljstvom sa istaknutim ljudima svratio na se pozornost učenih ljudi.

59) Tadić, *ibidem*.

60) Kukuljević, *ibidem*, Laszovski, *ibidem*, Dudan, *ibidem*.

61) Tadić, *ibidem*.

62) Karaman Lj.: Stari dubrov. slikari str. 136.